

CALAFAT VILA, ROSA: *El catalán y el español cara a cara: una aportación historiográfica. Mallorca y Menorca (siglos XVIII y XIX)*, Madrid, Frankfurt am Main: Iberoamericana Vervuert; «Lengua y sociedad en el mundo hispánico» 54.

LAIA DARDER

Sheffield Hallam University

L.Darder@shu.ac.uk

En aquesta obra descobrim com es desplegà el decret de Nova Planta sobre Mallorca i Menorca sota règims diferents, dels quals emergiren històries desiguals. En el context de la Il·lustració, en què l'estandardització de les llengües europees es desenvolupa alhora que l'Europa dels estats, aquestes illes veïnes es troben en una cruïlla dins del canvi de paradigma europeu; una perquè pertanyia a Espanya, i l'altra perquè no en feia part. A partir de dades que componen la història social de la llengua catalana a Mallorca i Menorca durant els segles XVIII i XIX, Rosa Calafat Vila ressegueix quins foren els actors, les lleis, les lluites de poder, les ideologies i les passes que se seguiren a l'hora d'imposar el castellà a Mallorca i Menorca, i la resistència amb què topà aquesta política.

El llibre està dividit en tres grans blocs, a més d'una introducció i una conclusió. El primer bloc, sobre la resistència del català a Mallorca i Menorca en els segles XVIII i XIX, se centra a mostrar com es desenvolupà el debat i la substitució lingüística arran del decret de Nova Planta. El segon bloc, sobre els discursos i les ideologies, apologies i pugnes, evidencia la resistència d'aleshores enfront del canvi de doctrina, però també el delit dels qui anhelaven l'expansió del castellà per sobre del català, ara oficialment en desús. El capítol final argumenta com la pervivència del llatí fou una eina que permeté frenar l'expansió desbocada del castellà en l'educació, que va mantenir així un espai que encobria el català a partir de manuals com el *Sempere*.

Amb un estil narratiu que planteja les vicissituds d'aleshores de manera persuasiva, descobrim els testimonis, els debats i plantejaments que encara avui dia són pertinents per a entendre les bases de la situació de diglòssia que perdura en territoris de parla catalana. L'espai on es lliura aquest conflicte no pot ser més encertat: mentre que Mallorca pertanyia a Espanya i començava la seva subordinació al règim borbònic, la població de Menorca no patia el mateix destí sociolingüístic sota el jou britànic, podia desenvolupar el seu dia a dia en català i amb el cosmopolitisme que aportava ser un port principal a la Mediterrània. Tot i que alguns estats europeus com l'espanyol donaven per fet que algunes llengües desapareixerien i actuar en conseqüència, l'autora mostra com aquesta tasca es topà amb actes de lleialtat a la llengua i la cultura en l'àmbit local, seguint principis de consciència lingüística que alentiren el procés. Aquí rau un dels grans atractius d'aquesta obra, atès que descobrim la part embrionària de conflictes i ideologies amb arrels llunyanes, però que reconeixem avui dia.

El llibre ofereix una magnífica contextualització per a entendre la cursa de les llengües per a arribar al podi de la rellevància política, cultural o estatal a partir

del segle XVIII. Una història que Calafat Vila visibilitza mostrant la consciència cultural en diferents estrats socials i aportant dades valuoses per a entendre el marc cultural, lingüístic i també educacional existent en els segles XVIII i XIX. Es mostra l'astúcia dels qui ardiren estratègies per a frenar la imposició del castellà i defensaven el català com a llengua del poble o el llatí com a llengua culta i intocable, i s'erigien en forma de primer tallafoç contra allò que clarament veien com una destrucció del binomi llengua-cultura en favor del castellà. Arriba a ser jocós llegir com els esforços de les forces reials es topaven amb la indiferència illenca, i crida l'atenció sobretot veure l'actitud d'alguns nobles, acusats d'estar poc encisats amb el projecte castellanitzador. Tanmateix, com que imperaven les visions classistes de la llengua, començava així un camí de cap a la diglòssia i l'elitisme lingüístics, mentre que la universitat i els ajuntaments de Mallorca es mantenien fermes contra el canvi de les lleis de la Corona d'Aragó per les de Castella. L'autora evidencia meticulosament els enfrontaments, tant epistolars com a través de disposicions legals o edictes, d'una Mallorca que es transformava amb l'arribada de funcionaris castellans que tenien la missió de trasbalsar l'ordre tradicional, inclosa la intocable figura de Ramon Llull. Recull testimonis com el de l'arxiduc Lluís Salvador, que ja discernia les dinàmiques de poder i desigualtats per qüestions de llengua. Mentrestant, el cosmopolitisme i la Il·lustració es desenvolupaven en català a Menorca, que havia romàs sota control britànic principalment, però amb moltes altres influències. L'autora il·lustra amb abundants dades com es conduïa la societat menorquina d'aleshores mantenint la llengua catalana, fet que sovint causava recel a l'illa major.

Al llarg del llibre l'autora teixeix un esclaridor debat ideològic i discursiu sobre les identitats entre les situacions d'aleshores amb el llenguatge sociolingüístic i el prisma sobre el poder i el control d'avui dia. Resulta interessant de veure la gènesi de les ideologies lingüístiques imperants entre francesos i castellans, les quals donaren pas a creences sobre superioritat lingüística, moral i intel·lectual que encara perviuen. I com ja hi havia pensadors i estudiosos que defensaren obertament i amb multitud d'arguments i estratègies la validesa del català, conscients de la pèrdua a molts nivells que significava tenir les lleis en contra. Tot això resta plasmat a través de cites i extractes contemporanis que donen vida a la història i ens apropen a la realitat d'aleshores.

Al cap i a la fi, el que demostra aquest llibre és la dificultat que emergí a l'hora de substituir el català pel castellà malgrat totes les eines d'estat que s'hi desplegaren. Les causes foren la manca de voluntat d'alguns dels estaments com la universitat, l'Església o els ajuntaments, de recursos econòmics, i per la poca penetració que havia tingut el castellà en termes reals entre la població, malgrat la contundència de les disposicions castellanitzadores. És, per tant, un llibre essencial per a conèixer part de la història de la llengua catalana a Mallorca i Menorca, i dibuixar una visió més completa de la història sociolingüística que hem heretat.